

KIBRIS ADASI'NDA HAÇLI HÂKİMİYETİNİN KURULUŞU

Yrd. Doç. Dr. Seyhun ŞAHİN*

Ergun ÜSTÜN**

Özet

Haçlı seferleri, özellikle Doğu Akdeniz kıyılarını hedef almıştır. Haçlıların bu bölgeyi hedef olarak belirlemesindeki nedenler arasında inançlarına göre kutsal bir şehir olan Kudüs'ü Müslümanlardan almak vardı. Ancak gerçek amaçları ise o dönem için dünya ticaretinin ve ekonomisinin merkezi durumunda bulunan Suriye-Filistin kıyılarına hâkim olarak zenginleşmekti. Suriye-Filistin kıyılarının güvenliğini sağlamak, haçlı devletlerinin ihtiyaçlarını karşılamak ve ticaret ağını genişletmek için ele geçirilmesi gereken yerlerden biri de şüphesiz Kıbrıs Adası idi. Bu çalışmada haçlıların birkaç yüzyıl boyunca hâkim oldukları Kıbrıs'taki hâkimiyetlerinin kuruluşunu anlatmaya çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Haçlılar, Kıbrıs, Bizans, Lusignanlar, Templier Şövalyeleri.

Abstract

The crusades has espacialy aimed to conquer east shores of Mediterranean sea. The one of the reasons which the Crusaders has gotten was to captur the holy city Jaruselam from the Muslims. But the real purpose of the Crusaders was being rich by capturing the shores of Syria and Palestin. The otherwise one of the necessity was to capture Cyprus Island to provide to security of the Shores Syria and Palestin, to demands of the states of Crusaders and to extend commerce of these states. İn this article we aimed to describe the establishment of administration of the crusaders in Cyrprus Islands.

Key Words: the Crusaders, Cyprus, the Byzantine Empire, the Lusignans, Templar the Templars.

* Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, seyhunsahin@hotmail.com

** Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi.

Giriş

Kıbrıs adası tarihi boyunca pek çok istilaya maruz kalmış ve bu nedenle kendi kendini yönetme becerisini ortaya koyamamıştır. Bu aynı zamanda Kıbrıs ada ahalisinin bir millete dayanmasına da engel olmuştur. Farklı etnik kimlikteki devletlerin işgaline uğradığı gibi bu devletlerin ada üzerindeki demografik yapıyı değiştirmeye yönelik politikalarının da kurbanı olmuştur.

Ortaçağ'da Kıbrıs üzerinde Osmanlı hâkimiyetinin kurulmasına kadar Anadolu merkezli devletlerin ki bunların başında Bizans gelir, tesiri daha fazladır. Ancak İslamiyet'in siyasi sınırları Doğu Akdeniz'in kıyılarına dayanınca Kıbrıs adasının fethi gündeme geldi. Uzun yıllar boyunca Akdeniz hâkimiyeti için Bizans ile Müslümanlar arasında mücadele sahası haline gelen ada, bir dönem ikili arasında ortak yönetime tabi oldu.¹ Bizans açısından Akdeniz'deki varlığı için hayati bir öneme sahip olan Kıbrıs adasının gözden çıkarılması elbette düşünülemez idi. Onuncu yüzyıldan sonra Abbasilerin Akdeniz'de gücünün azalması ile birlikte Bizans'ın denizlerdeki faaliyetleri tekrar artmıştı.

Birinci Haçlı Seferi ile Doğu Akdeniz kıyılarında tutunmayı başaran Latinler için ele geçirdikleri toprakları savunmak ve buradaki varlıklarını sürdürmek tek amaçları olmuştur. İkinci ve üçüncü haçlı seferlerinde karada aldıkları mağlubiyetler (özellikle Türkiye Selçukluları karşısında) artık Türkiye topraklarından geçmenin pek akıllıca bir iş olmayacağı kanaatine varmalarına neden oldu. Deniz yolu ile çok daha kısa bir sürede, çok daha az iase tedarikiyle ve karaya nispetle daha güvenli bir yoldan varmak akıllıcaydı.

İtalya'nın güneyinden yola çıkan gemilerin seyir ettikleri rotalar, genellikle adaların veya ana karaların kıyılarına paralel idiler. Diğer taraftan yiyecek ve içilebilecek tatlı su temin etmenin mecburiyeti de göz önüne alındığında Akdeniz'deki adaların kıymetleri artar. Ayrıca Akdeniz'in doğusunda doğal bir askeri üs gibi kullanılmaya müsait olması gözden kaçırılmayacak kadar önemli bir özellikti. Bu bağlamda Kıbrıs'ın Doğu Akdeniz'de Bizans adına askeri üs görevi üstlendiğini de hatırlamak gerekir. Kıbrıs'ın stratejik konumu Bizans'ın Akdeniz'deki askeri ve ticari varlığı bakımından çok gereklidi.

¹ Costas Kyriss, "Yedinci Yüzyıldan Ortasından Onuncu Yüzyıldan Ortasına Kadar Kıbrıs'ta Arap-Bizans İlişkileri", (Çev.: Seyhun Şahin), **Ortaçağ Tarihi ve Medeniyetine Dair Çevriler**, C. I, Ankara 2005, s. 321-353.

Sahip olduğu stratejik konum, ticari hinterlandı ve askeri anlamda Doğu Akdeniz'i kontrol altında tutan askeri bir üs rolüne sahip olması nedeniyle Kıbrıs adası haçlıların da ele geçirmek istediği bir yer haline geldi. Bu nedenle zaman zaman Doğu Akdeniz Levantenlerinin taciz ve saldırılarına maruz kalmıştır. Haçlılar, Kudüs'e varmak isterken en başından beri Kıbrıs ile ilgili hayaller kurmaya da başlamış olmalıydılar. Çünkü Doğu Akdeniz sahillerinde onlara destek olabilecek tek yer orasıydı.

1. Kıbrıs'ın Haçlılar Tarafından İşgali

Haçlılar Avrupa'dan Kudüs'ü ele geçirmek için harekete geçtiklerinde Kıbrıs Adası Bizans'ın kontrolündeydi. Ada bizzat Bizans valileri tarafından yönetiliyordu. Yüzyıllar boyu Kıbrıs ve Doğu Akdeniz'in hâkimiyeti için Bizans, özellikle Müslüman-Araplarla mücadele etmek zorunda kalmıştı. Büyük bir Arap imparatorluğu olan Abbasilerin güç kaybetmesi ile Bizans, Kıbrıs üzerindeki otoritesini yeniden kurmayı başardı. Ancak İmparatorluğun Türklerin Anadolu'ya gelmeleriyle birlikte gücünün zayıflaması ve hâkimiyet sahasının daralması nedeniyle merkeze uzak bölgelerde otorite kurmakta zorlanmaya başladı. Bizans valilerinin sahip oldukları geniş yetkiler, zaman zaman İmparatorluk aleyhine faaliyetlerde bulunmalarına neden oluyordu. Doğu Akdeniz'deki Haçlılar ile Kıbrıs'ın Bizans valileri, yakın ilişkiler kurdular. Bu ilişkiler Bizans'ın aleyhine gelişme gösteriyordu.

Kıbrıslılar, daha önce birçok farklı topluluklara yaptıkları gibi Haçlılara da yiyecek, inşaat malzemesi ve askeri yardım gibi ellerinden gelen bütün desteği verdiler. Haçlılar, Suriye sahillerinden ilerlerken Kıbrıs'tan oldukça istifade ettiler. 1184 yılına geldiği zaman Kıbrıs adası ile Haçlıların arasındaki ilişkiler bozuldu. Bizans imparatoru Maunel'in yeğeni olan Isaakios Komnenos, adanın yönetimini ele geçirdi. Daha sonra ise Bizans'a karşı isyan ederek bağımsızlığını ilan etti.² İsaakios, bunlarla da yetinmeyerek kendi adına Kıbrıs'ta para dahi bastırdı. İmparator, ona karşı gerekli cezai yaptırımlarda bulunamadı sadece isyankâr İsaakios'un İstanbul'da bulunan arkadaş ve yandaşlarını idam ettirmekle yetindi.³ Bu sırada Bizans özellikle Türkiye Selçuklularına karşı sürekli olarak geri çekilmek zorunda kalmıştı. Miryokefalon'da Selçuklu Türklerinin mutlak ve kesin galibiyeti İstanbul ile taşra arasındaki bağları oldukça zayıflatmıştı. Diğer taraftan İstanbul'daki Latinler ile olan ilişkiler Bizans adına durumu giderek daha zor ve karışık bir

² Alexander A. Vasiliev, **Bizans İmparatorluğu Tarihi**, (Çev.: Tevabil Alkaç), Alfa Yayınları, İstanbul 2016, s. 496.

³ Georg Ostrogorsky, **Bizans Devleti Tarihi**, (Çev.: Fikret İşıltan), Ankara 2011, s. 369.

hale getiriyordu. Öyle ki çok kısa bir süre sonra başkent İstanbul, bizzat Latinlerin işgaline uğrayacaktı. İstanbul'da yaşanan 1182 olayları, Bizans ile Latinlerin geri dönüşü olmayacak öfke nöbetlerine zemin hazırladı. Ayrıca Sicilya Normanlarının Bizans'a karşı değişmez tavrı tüm düşmanlık duyguları büyük bir tehdit olarak devam ediyordu.

Adaya dönecek olursak Bizans'ın Kıbrıs'taki valisi Isaakios döneminde Kıbrıs halkı büyük zulümlere uğradı. Isaakios, halka çok ağır vergiler yüklediği gibi haçlılara karşı takip edilen politikayı değiştirmişti. Ada'nın Haçlılara desteğini geri çekmekten de geri durmadı. Bizans'ın asi valisi, daha fazlasını yaparak Bizans'ın uzun zamandır başına bela olan Sicilya Normanları ile temas kurdu. Kısa sürede Bizans'ın aleyhine onlarla ittifak kurmayı başardı.⁴

Kıbrıs adası, daha önce de ifade etmeye çalıştığımız gibi sahip olduğu coğrafi konumu ve kaynakları ile Haçlılar için oldukça önemli bir yerdi. Ancak Kıbrıs'ın önemini kavramış olduğu için veya başka itici nedenlerden dolayı Kıbrıs'ın haçlıların idaresi altına girmesinde ilk adım atan kişi şüphesiz İngiltere Kralı Richard idi. Kudüs'ün Selahaddin tarafından işgalci Haçlılardan geri alınması üzerine düzenlenen Üçüncü Haçlı Seferi için yola çıkan İngiltere kralı Richard, 3 Ekim 1190 tarihinde kara yoluyla Sicilya'ya ulaşarak Messina'ya geldi. Richard'ın kız kardeşi Joanna, Sicilya kralı II. William ile evliydi. Fakat Richard, Sicilya'ya gelmeden yaklaşık bir yıl önce William öldü. O öldükten sonra yerine kral olarak Tancred geçti. Tancred, kral olduktan sonra Richard'ın kız kardeşi Joanna'ya kötü muamelede bulundu. Ona ve babası İngiltere kralı II. Henry'e ait olan mirasa el koydu. Daha sonra Joanna'yı bir manastıra kapattı. Richard, bu yaşananları duyunca oldukça kızdı. Kral, Tancred'dan derhal kız kardeşinin kendisine ait olan malların iade edilerek serbest bırakılmasını ve babasına ait olan mirasın kendisine iadesini talep etti. Tancred bunun üzerine Joanna'yı Richard'ın yanına gönderdi. Talep ettiği malların iadesinin yapılması için de müzakere başlattı. Richard bu sırada Messina'yı kuşatarak yağmaladı. Tancred, bu durum karşısında çaresiz kaldı ve onun bütün isteklerini kabul etti. 8 Ekim 1190 yılında bu iki kral arasında yapılan anlaşmaya göre Tancred, Joanna ve II. Henry'nin miras bedelini Richard'a altın olarak ödedi. Bu anlaşmaya şahit olarak da Papa yazıldı. Richard, bu anlaşmadan sonra Tancred ile her zaman için dost kalacağını vaat etti.⁵

⁴ Vasiliev, a.g.e., s. 506.

⁵ Seyhun Şahin, **Sicilya'da Normanlar ve Müslümanlar**, İstanbul 2016, s. 196-200; Peter W. Edbury, **The Kingdom of Cyprus and the Crusades, 1191-1374**, New York 1994, s. 5.

Aslan Yürekli Richard, kız kardeşi Joanna'yı da yanına alarak Akka'ya gitmek üzere askerleri ile birlikte 10 Nisan'da Messina'dan denize açıldı. Richard'ın nişanlısı Berengaria da Joanna ile aynı gemide bulunmaktaydı. Richard'ın deniz yolculuğu oldukça zor şartlar altında geçti. Yolculuk boyunca şiddetli fırtınalara maruz kalan gemiler birbirlerinden koptular. Richard'ın bulunduğu gemi büyük bir fırtınaya yakalandı. Richard bu fırtına eşliğinde güçlük de olsa Rodos adasına ulaştı. Richard, 22 Nisan'dan 1 Mayıs gününe kadar burada kalarak dinlenme fırsatı buldu. Çünkü deniz onu tutuyordu. Richard, Rodos adasında olduğu sırada Joanna ve Berengaria'nın içinde buldukları gemi ile birlikte iki gemi Kıbrıs'a sürüklendiler. Joanna ve Berengaria'nın buldukları gemi buradaki Limasol limanına yaklaşarak demirleme fırsatı buldu. Diğer iki gemi ise kayalara çarparak battılar. Kurtulan askerler karaya çıkar çıkmaz Bizans valisi Isaakios, onları tutuklattı. Vali, daha sonra Limasol limanına demirleyen Joanna'nın içinde bulunduğu gemiye bir görevli göndererek onları karaya çıkarmaları için davette bulundu. Ancak valinin bu teklifi reddedildi. Bunun üzerine gemidekilerin iye ve tatlı su temin etmelerine izin verilmedi. Aslan Yürekli Richard, tüm bu olaylardan haberdar olunca özellikle de kız kardeşi ve nişanlısına karşı takınılan tavra karşı oldukça büyük bir öfkeye kapıldı.⁶

Kıbrıs'a varır varmaz Richard, derhal Limasol limanından karaya asker çıkartarak, şehre hücum etti. Limasol'da bulunan Latin tüccarlar ile Isaakios'un yönetiminden nefret eden Bizanslılar, Richard'ı büyük bir memnuniyetle karşıladılar. Bu arada Trodos dağının yakınlarındaki Kilani kasabasına çekilmiş olan Isaakios, Richard ile müzakere yapmak istediğini bildirdi. Isaakios güven içinde Kolossi'ye indikten sonra kendisiyle anlaşmak üzere Richard'ın karargâhına geldi. Richard'a çalmış olduğu malları telafi etmeyi ve İngiliz askerlerine gümrük ödemediye yiyecek satın almalarına müsaade etmeyi vaat etti. Kendisi adadan ayrılmayacak, rehine olarak kızını Richard'a gönderecekti. Isaakios, İngiliz karargâhından ayrıldıktan sonra Kolossi kalesine geri döndü. Richard'ın tahmin ettiği kadar korku verici biri olmadığına karar vererek onunla yapmış olduğu anlaşmadan vazgeçtiğini bildirdi. Ayrıca Richard'a adayı derhal terk etmesini istedi. Aslına bakılırsa Bizans'ın asi valisi Isaakios, böyle bir karar vermekle büyük bir hata yapmış oluyordu.⁷ Karşısına almaya çalıştığı kişi kendi gücünün çok üzerinde bir güce sahipti. Özellikle Richard'ın haçlılar üzerindeki etkisi kısa süre sonra anlaşılacaktı.

⁶ Edbury, a.g.e., s. 5-6; George Hill, *A History of Cyprus*, Vol. I, Cambridge 1940, s. 316-317; Steven Runciman, *Haç Seferleri Tarihi*, C. III, (Çev. Fikret Işıltan), Ankara 2008, s. 37-39; Vasiliev, a.g.e., s. 506
⁷ Hill, Vol. I, s. 318; Runciman, C. III, s. 39.

Kıbrıs'ta gelişen hadiselerin önemli bir bölümü Richard için kişisel nedenlere dayanıyordu. Fakat onu bu şekilde yollara düşüren asıl sebep başına geçtiği haçlı seferiydi. Dolayısıyla fazla vakit kaybetmeden kendisinden bekleneni yapmalı ve haçlı seferini tamamlamalıydı. Bu nedenle Richard, Akka'ya bir gemi yollayarak kısa süre içinde orada olacağını bildirdi. On bir Mayıs günü başta Guy de Lusignan ve Richard'ın Fransa'daki arazisinde bulunan en önemli vassallerinden biri olan Guy'un kardeşi Geoffroi de Lusignan, Antakya prinkepsi Bohemund ve onun oğlu Raymond, Ruben hanedanından Ermeni Leo gibi birçok asilzade ile nüfuzlu Templier şövalyeleri gemilerle Limasol limanına geldiler. Bu sırada Akka'ya gelmiş olan Fransa kralı Philippe'in, Conrad de Montferrat'ı desteklemesine karşın bu asilzadeler de Richard'ın kendilerine destek vermesini istedikleri için Kıbrıs'a geldiler.⁸

Aslan Yürekli Richard, on iki Mayıs'ta nişanlısı Berengaria ile Limasol'daki St. Georgius kilisesinde evlendi. Burada Berengaria'ya Evreux piskoposu tarafından İngiltere krallığı tacı giydirildi.⁹ Ertesi gün Guy de Lusignan ve yanındaki asilzadeler Richard'a Kıbrıs'ın stratejik önemini anlattılar. Richard, asilzadelerin de gelmesiyle birlikte kuvvetleri güçlenince adanın tamamını ele geçirmeye karar verdi. Isaakios durumun ciddiyetini kavrayınca hemen Famagusta'ya (Gazimağusa) gitti. İngilizler karadan ve denizden Isakios'u takip ettiler. Isaakios, Famagusta'yı savunmadı ve Nicosia'ya (Lefkoşa) çekildi. Isaakios daha sonra Ermeni prenseslerinden olan karısı ve kızını Kyrenia (Girne) kalesine yolladıktan sonra Richard'a karşı saldırmak için Famagusta üzerine harekete geçti. Richard'ın birlikleri, Isaakios'u Tremithos köyü yakınlarında bozguna uğrattılar. Isaakios buradan da oldukça müstahkem bir mevki olan Kantara'ya kaçtı. Richard ise Nicosia'ya girdi. Kıbrıslılar, bu süreçte Isaakios'a karşı yapılan saldırılara ilgisiz kalmışlardır. Kıbrıslıların bu tutumundaki en büyük etken şüphesiz Bizans'a ve onun idarecilerinin ada halkı üzerinde yüzyıllardan beri takip ettikleri baskı ve sömürüye dayalı politikalarıdır.¹⁰ Richard, Nicosia'ya geldikten sonra hastalandı. Isaakios, Girne'de bulunan Kantara, Bufavento ve St. Hilarion gibi güçlü kaleleri hala elinde tutuyordu. Richard hastalandıktan sonra İngiliz ordusunun yönetimini eline alan Guy de Lusignan, Girne'yi kuşattı. Burada bulunan Isaakios'un eşi ve çocuğunu esir aldı. Guy daha sonra St. Hilarion ve Bufavento kalelerini kuşattı. Ailesi esir düşen ve halkı tarafından yalnız bırakılan

⁸ Hill, Vol. I, s. 319; Runciman, C. III, s. 39.

⁹ Edbury, a.g.e., s. 6; Hill, c. I, s. 319; Furber, a.g.e., s. 601; Luke, Cyprus, Edinburgh 1965, s. 39; Thomas Asbridge, **Haçlı Seferleri**, (Çev. Ekin Duru), İstanbul 2014, s. 433.

¹⁰ Runciman, C. III, s. 39-40.

Isaakios, çaresizlik içinde kayıtsız şartsız teslim oldu. Isaakios demir zincirler yerine gümüş zincirlere vurularak Richard'ın huzuruna getirildi. Bu gelişme ile birlikte Kıbrıs adasındaki Bizans varlığı da sona ermiş oluyordu. Kısa süre içinde Aslan Yürekli Richard, Kıbrıs'ın tamamını ele geçirdi.¹¹

Richard'ın İsaakios'u bertaraf etmesiyle birlikte Kıbrıs'ta ele geçirilen ganimet oldukça fazlaydı. Bizans valisi Isaakios, Kıbrıs'ta halka yaptığı baskılar sonucu oldukça büyük bir hazine meydana gelmişti. Kıbrıs asilzadeleri de Richard'ın sevgisini kazanmak için ona zengin hediyeler verdiler. Richard, Bizanslıların sahip oldukları servetin yarısına el koydu. Diğer taraftan Manuel Komnenos döneminde uygulanan kanunları tekrar uygulamaya koydurdu. Adaya Latin birlikler yerleştirdi. Richard, adanın geleceği hakkında kesin karar verene kadar yönetmeleri için Richard of Camville ve Robert of Turnham adında iki İngiliz'i burada yönetici olarak görevlendirdi.¹²

Richard'ın Kıbrıs'ı ele geçirmesi yalnızca Haçlı Seferinin bir parçası olarak düşünülmemelidir. Selahaddin, Haçlıların elinde bulunan Filistin'deki neredeyse bütün yerleri imha etti. Fakat Kıbrıs'ın Haçlılar tarafından ele geçirilmesi bu durumu hemen rahatlattı. Haçlı kuvvetlerinin artık ön hazırlık yapmaları mümkün hale geldi. Kıbrıs, bir diğer yüzyılda Müslümanlara karşı yapılacak olan harekâtların temel yeri oldu¹³. Richard, 5 Haziran 1191 tarihinde Kıbrıs'tan Filistin'e gitmek üzere yola koyuldu. Richard, Kıbrıs'ın yönetimine iki İngiliz yönetici atamış olsa da adanın gelecekteki idaresi belirsizdi. Richard, Akka'ya vardıktan birkaç hafta sonra Kıbrıs adasını Templar Şövalyelerine sattı.¹⁴

2. Kıbrıs'ta Templier Dönemi (1191-1192)

Templier tarikatı 1118 yılında Kudüs kralı II. Baudouin'in izni ile Hugues de Payens ve Godefroi de St. Omer adlı iki kişinin öncülüğünde kurulmuştur. Kral Baudoin,

¹¹ İbnü'l-Esîr, **el-Kâmil Fi't-Tarih**, C. XII, (Çev. Ahmet Ağırakça; Abdülkerim Özeydin), İstanbul 1987, s. 60; Gregory Abu'l Farac, **Abu'l-Farac Tarihi**, C. II, (Çev. Ömer Rıza Doğrul), Ankara 1987, s. 454; Georg Ostrogorsky, **Bizans Devleti Tarihi**, (Çev. Fikret İşıltan), Ankara 2015, s. 377; Runciman, C. III, s. 40; Hill, Vol. I, s. 320; Edbury, **a.g.e.**, s. 7; Furber, **a.g.e.**, s. 601.

¹² Hill, Vol. I, s. 320; Runciman, C. III, s. 40; Edbury, **a.g.e.**, s. 7; Furber, **a.g.e.**, s. 601.

¹³ Hill, Vol. I, s. 321.

¹⁴ Ostrogorsky, **a.g.e.**, s. 377.; Edbury, **a.g.e.**, s. 8.

bu tarikat mensuplarına kendi sarayının yanındaki Temple (Tapınak) mahallesinde bulunan ve bir zamanlar el-Aksâ camii olan yerde ikamet etmelerine izin verdi.¹⁵

Templier tarikatının temel görevi, sahilden Kudüs'e kadar gelen yolu emniyet altında tutmak ve Hıristiyan hacıları korumaktı. Bu şövalyelerin yiyecek ve giyecek ihtiyaçları kral ve soylular ile din adamları tarafından yapılan yardımlarla karşılanıyordu. Ayrıca kral, geçimlerini sağlamaları için tarikat şövalyelerine köyler tahsis etmiştir.¹⁶ Templier tarikatının resmi olarak tanınması 1128 yılında Fransa'da yapılan Troyes Konsili'nde gerçekleşti ve bu tarikat için bir yasa meydana getirildi. Templier şövalyeleri bu süreçte geçen yaklaşık dokuz yıl içinde sadece dokuz kişiden oluşmasına rağmen bu konsülden sonra sayıları artmaya başladı.¹⁷

Templier tarikatı üç ayrı sınıftan oluşmuştur. Bunların birincisi tamamı asiller sınıfından oluşan şövalyeler, ikincisi halktan gelen ve tarikatın işlerini yapan, at uşaklığı yapıp silah taşıyanlar ve üçüncüsü de askeri olmayan işleri gören ruhani kişilerdir. Templier tarikatının kullandığı işareti, kırmızı haçtır. Şövalyeler, bu haçı beyaz pelerinleri üzerine dikerlerken uşaklar, siyah pelerin üzerine dikmişlerdir. Tarikat üyesi olanlar birbirlerine "Kardeş" diye hitap ediyor ve "Biraderler" olarak adlandırılıyorlardı.¹⁸ Templier tarikatının kuruluş amacı Hristiyan hacılara refakat etmek ve onları korumaktı. Fakat bir süre sonra tarikat bu amacından uzaklaştı. Templier şövalyeleri kral ile birlikte Müslümanlara karşı yapılan bütün savaşlara katılmaya başladılar. Tarikatın nüfusu ve gücü zamanla giderek arttı. Kendilerine ait kaleler ve Hristiyanlara ait bölgelerde müstahkem yerler elde ettiler. Altın, para, at sürüleri, koyun gibi şeyler elde ederek oldukça zenginleştiler.¹⁹

Templier şövalyelerinin elde etmiş olduğu maddi gücü, Kıbrıs adasını Richard'dan para karşılığı satın almalarından da anlamaktayız. Aslan Yürekli Richard, deniz yoluyla Filistin'e giderken yol üstünde bulunan Kıbrıs'ı Mayıs 1191 yılında ele geçirdi. Adayı idare etmeleri için geçici olarak iki İngiliz görevlendirdikten sonra da süratle Akka'ya

¹⁵ Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, Vol. I, (Çev. A. C. Krey), Columbia University 1943, s. 524-525; Süryani Mikhail, **a.g.e.**, s. 61; Piers Paul Read, **Tapınak Şövalyeleri**, (Çev.: Sultan Gül Erdem), Ankara, 2003, s. 103-104.

¹⁶ Willermus Tyrensis, **a.g.e.**, C. I, s., 524; Ebru Altan, "Templier ve Hospitalier Şövalye Tarikatlarının Kuruluşu", **Belleten**, C. LXVI, S. 245, Ankara 2002, s. 91.

¹⁷ Willermus Tyrensis, **a.g.e.**, Vol. I, s., 525; Süryani Mikhail, **a.g.e.**, s. 61.

¹⁸ Runciman, C. II, s. 130; Altan, "Templier ve Hospitalier Şövalye Tarikatlarının Kuruluşu", s. 91.

¹⁹ Süryani Mikhail, **a.g.e.**, s. 63.

yelken açtı. Richard, adanın ilerideki idaresinin nasıl olacağı hakkındaki belirsizlik devam ederken Kıbrıs adasını Templier şövalyelerine satmaya karar verdi.

Richard, Filistin’de bulunduğu sürede Templier şövalyelerine her zaman güven duydu. Bu güven Richard’ın Anjou bölgesindeki önemli vassallerinden biri olan Robert de Sablê’nin Templier tarikatının başına geçmesi üzerine daha da arttı. Templier şövalyeleri, Kıbrıs adasını 40.000’i peşin olmak üzere toplamda 100.000 besant altın karşılığında Richard’dan satın aldılar.²⁰

Templier şövalyeleri, Nisan 1192 yılına kadar Adaya hâkim oldular. Kıbrıslılar, adadaki Templier yönetiminden hoşnut değillerdi. Tarikat şövalyeleri, Kıbrıs’ı satın aldıktan sonra halka köle muamelesi yapıp, ağır vergiler koydular. Kıbrıs’ta bulunan Templier şövalyelerinin sayısı Ada nüfusunu kontrol altında tutacak kadar yeterli değildi. Kıbrıslılar, 4 Nisan 1192 günü bir isyan çıkararak Lefkoşa’daki Templier garnizonuna saldırdılar. Sayıları oldukça az olan Templier şövalyeleri garnizondan ani bir çıkış hareketi yaparak Kıbrıslılara saldırdılar. Şövalyeler bu hareket ile birçok kişiyi kılıçtan geçirip kendilerini kurtarmayı başardılar. Yaşanan bu hadise karşısında Templier şövalyeleri, Kıbrıs adasını daha fazla ellerinde tutmayacaklarını anladılar. Bunun üzerine Templier şövalyeleri, satın aldıkları bu adayı Richard’a geri iade etmeye karar verdiler.²¹

Resim 1 Gazimağusa’da bulunan İkiz Kiliseler. (Soldaki Hospitalier, sağdaki ise Templier şövalyelerine ait.), (Fotoğraf, Seyhun Şahin, 2016)

²⁰ Malcolm Barber, **Tapınak Şövalyelerinin Tarihi**, (Çev. Berna Ülner), İstanbul 2006, s. 189-190; Furber, **a.g.e.**, s. 602; Read, **a.g.e.**, s. 187; Luke, **a.g.e.**, s. 39; Asbridge, **a.g.e.**, s. 434.

²¹ Edbury, **a.g.e.**, s. 7-8; Vergi Bedevi, **Kıbrıs Tarihi**, Lefkoşa 1966, s. 71.

Tarihinin her döneminde herhangi bir devlete vassal olarak ya da toprakları istila edilerek boyun eğmek zorunda kalan Kıbrıs, Templier döneminde de benzer şekilde köle muamelesi görmek ve ağır vergiler ödemek zorunda bırakıldı. Kıbrıs'ta Templar şövalyeleri dönemi bir yıl gibi oldukça kısa bir sürede sona erdi. Daha sonra Kıbrıs, bu defa belki de tarihinin en parlak dönemlerinden birini yaşadığı Lusignan krallığı hâkimiyeti altına girdi. 1192 yılında eski Kudüs kralı Guy de Lusignan tarafından Kıbrıs'ta kurulan bu krallık ile ada artık Latin Hristiyanların yönetimi altına girmiş oldu.

3. Guy de Lusignan ve Kıbrıs Haçlı Krallığı'nın Doğuşu (1192-1194)

Üçüncü Haçlı Seferi ile İngiltere ve Fransa kralları Filistin'e geldikleri zaman Kudüs krallığının tacı üzerindeki belirsizlik devam etmekteydi. İngiltere kralı Richard, Akka'ya geldiği zaman Kudüs krallığı tacı için Conrad'a karşı Guy de Lusignan'ın tarafını tuttu. Buna karşın Fransa kralı Philippe ise taç için Conrad'ı destekledi. 12 Temmuz 1191 günü Haçlılar, Akka'yı Müslümanlar ile anlaşarak teslim aldılar. Akka alındıktan sonra asiller, Kudüs krallığı tacı meselesinin çözülmesi için bir toplantı gerçekleştirdiler. Bu toplantıda Guy'un ölene kadar kral olarak kalmasına karar verildi. Guy öldükten sonra ise taç Conrad'a verilecekti. Conrad bu sırada Sûr, Beyrut ve Sayda'yı yönetecekti. Fransa kralı Philippe, bu toplantıdan sonra desteklediği Conrad'ın ileride krallık tacını ele almasını mümkün kıldıktan sonra ülkesine geri dönmeye karar verdi. Philippe ile birlikte Conrad da kendi arazisine çekilme kararı alarak Akka'dan ayrıldı ve Sûr'a geldi.²²

Fransa kralının Filistin'den ayrılmasından sonra Richard, Haçlı ordusunun yönetimini tek başına eline aldı. Kudüs'ü geri almak için Selâhaddin'e karşı yürüttüğü mücadeleye devam etti. Fakat bu girişimleri sonuçsuz kaldı. Sultan Selâhaddin, bir taraftan Richard'ın elçileri ile görüşmelerde bulunurken diğer taraftan da Conrad'ın elçisi ile görüşmekteydi. Bir süre sonra İngiltere kralı Richard'a kardeşi John'un tahtı benimsediğinden dolayı biran önce ülkesine geri dönmesinin gerektiğini bildiren bir haber geldi. Bunun üzerine Richard, ülkesine geri dönmeden önce Filistin'deki krallık meselesini kesin olarak çözerek Hristiyanlar arasındaki bu soruna son vermeyi düşündü. Filistin'deki bütün şövalye ve baronları çağırarak krallık tacı için Guy ve Conrad'dan birini seçmelerini istedi. Toplantıda bulunan herkes Conrad'ın kral olmasını istedi. Richard bu durum karşısında onların kararına saygı duyarak Conrad'ı kral olarak tanıdığını bildirdi. Fakat 28 Nisan 1192 günü gecesi Conrad, Haşhâşi örgütüne bağlı iki kişi tarafından hançerlenerek

²² Runciman, C. III, s. 43-45; Asbridge a.g.e., s. 447-452.

öldürüldü. Conrad ölünce Isabella, 5 Mayıs'ta Henri de Champagne ile evlendirildi. Böylece yeni kral Henri de Champagne oldu.²³ Kudüs krallığını kaybeden Guy de Lusignan ise böylece topraksız kalmış oldu. Fakat bu durum çok yakında değişecek ve Guy'un kuracağı yeni krallık, Doğu topraklarında bulunan Hristiyanların bir yüzyıl daha bu topraklarda tutunmalarına vesile olacaktı. Templier Şövalyeleri, satın almış oldukları Kıbrıs'ı idare edemeyince Richard'a geri iade ettiler. Bunun üzerine Richard, Guy de Lusignan'a Templier Şövalyeleri ile aynı şartlar altında Kıbrıs adasını satmaya karar verdi. Böylece Kıbrıs'ta yaklaşık olarak üç yüz yıl kadar sürecek Latin hâkimiyeti başlamış oldu.²⁴

Lusignan ailesinin Latin Doğu ile olan ilişkileri Guy de Lusignan'ın büyük dedesi olan VI. Hugh'un 1102 yılında Remle savaşında savaşıyla başladı. 1163 yılında 2 kuşak sonra Guy'un babası olan VIII. Hugh, Poitou'dan Suriye'ye geldikten bir yıl sonra Müslümanlara esir düştü. Bir daha da özgürlüğünü elde etme fırsatını bulamadı. VIII. Hugh'un en büyüğü kendi adında olmak üzere birçok erkek çocuğu vardı. En büyük oğlu Hugh çok uzun süre yaşayamadıysa da Geoffery, Amaury ve Guy, Doğu'da haçlılar arasında kahramanlıklarıyla ün yaptılar. Lusignan lortları, 1154 yılından beri İngiltere'ye bağlı olarak Poitou bölgesinde yaşayan vassallerdi. İngiltere kralı Richard'ın Üçüncü Haçlı Seferi sırasında neden Guy'e destek verdiği bu durumdan da açıkça belli olmaktadır. Guy de Lusignan, kendisinden önce 1174 yılında Doğu'ya gelen ağabeyi Amaury'nin çabalarıyla 1180 yılında Kudüs'e geldi.²⁵

Guy de Lusignan, Kıbrıs'a yerleştiği zaman Sultan Selâhaddin ile mektuplaşmış ve ondan adayı nasıl yöneteceği konusunda kendisine tavsiye vermesini talep etmiştir. Sultan Selâhaddin ise cevap olarak Guy'e, kendi dininden ve dostlarından olan şövalyeleri adaya getirerek onlara tımar vermesini ve iktidarı onlarla paylaşmasını tavsiye etmiştir. Ayrıca herhangi bir yere göndereceği elçilerin değerli ve tedbirli kişiler olmasına dikkat etmesini ve kendisine büyük kayıplara neden olacak işe yaramaz kişileri göndermemesi gerektiğini bildirmiştir.²⁶

1192 yılında Kıbrıs'a hâkim olan Guy, Kıbrıs krallık tacını giymeyip adayı "Lord" unvanı ile yönetti. Guy öncelikli olarak halkın sevgisini kazanmak ve iktidarını

²³ İbnü'l-Esîr, **a.g.e.**, C. XII, s. 71-72; Runciman, C. III, s., 46-58; Asbridge, **a.g.e.**, s. 496-498; Aydın Usta, **Müslüman-Haçlı Siyasî İttifakları Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri**, İstanbul 2008, s. 215-216.

²⁴ Hill, Vol. II, s. 37-38; Edbury, **a.g.e.**, s. 8; Furber, **a.g.e.**, s. 602.

²⁵ Edbury, **a.g.e.**, s. 23.

²⁶ Leontios Makhairas, **Recital Concerning the Sweet Land of Cyprus Entitled "Chronicle"**, ed. ve trc. Richard M. Dawkins, I-II, Oxford 1932, s. 23.

güçlendirmek için çabaladı. Kıbrıs'ta feodal bir düzen kuran Guy, kısa süren iktidarında adayı kalkındırmak için elinden gelen her şeyi yapmıştı. Guy, daha önce kötü muamelelere maruz kalıp adayı terk eden kişilerin yeniden adaya geri dönmelerini sağladı. Filistin ve Suriye'de topraksız kalan şövalyeleri adaya çağırarak kendilerine araziler verdi. Buna göre adaya gelen 300 şövalye ile birlikte 200 atlı çavuş toprak sahibi oldular. Haçlı seferleri sırasında Suriye ve çevredeki memleketlere yerleşen sanat ve ticaret sahibi kişileri Kıbrıs'a davet etti. Bunun yanı sıra yerel halkı da memnun etmeye özen gösterdi. Lusignanlar döneminde Kıbrıs adası, tarihinin en parlak dönemlerinden birini yaşadı. Fransızca, bu tarihten itibaren adada resmi dil ilan edildi. Lefkoşa, başkent yapıldı.²⁷ Kıbrıs'ta kalıcı olmak için öncelikle ada halkının memnun olacağı bir idare tarzı ortaya koymak zorundaydı. Bu nedenle adanın kaybolan cazibesini yeniden ortaya koymanın yanı sıra yerel nüfusun niteliğini ve niceliğini arttırmak için bazı önlemler almaktan geri durmadı.

Guy de Lusignan, her ne kadar Kıbrıs kralı olduysa da Akka'daki eski krallığı üzerindeki haklarından tam anlamıyla vazgeçmiş değildi. Cenevizlere verdiği geniş imtiyazlara kızan Pisalılar, kral Henri'e karşı Guy'u tutmak suretiyle onu eski krallığı yeniden ele geçirmesi için teşvik etmekteydiler. Henri, 1193 yılında Sûr'da bulunan Pisa kolonisinin burayı ele geçirip Guy'e teslim edecekleri haberini alınca, Pisalıların elebaşlarını yakalatarak cezalandırdı. Daha sonra Sûr'da bulunan Pisa kolonisinin sayısının otuz kişiye düşürülmesini bildirdi. Bunun üzerine Pisalılar Sûr ve Akka arasındaki sahil köylerini yağmalayarak kral Henri'e karşı misillemede bulundular. Daha sonra Henry, hükümdarlığını tanımları şartıyla Akka'daki mahallelerini geri vererek Pisalılarla anlaştı.²⁸ Böylece Guy'un eski krallık üzerindeki bu girişimi başarısızlıkla sonuçlanmış oldu.

Guy de Lusignan, Ağustos 1194 yılında öldü. Guy'un eşi Sibylle ve sahip olduğu iki kız çocuğu ölmüştü. Bu yüzden Guy'un yerine geçecek kişi gelen herhangi biri kalmadığı için adanın yönetimini en büyük kardeşi Geoffroi'ye vasiyet etmiş olsa da Geoffroi, Fransa'ya geri dönmüş bulunuyordu. Bunun üzerine aynı teklif Guy'un ağabeyi Amaury de Lusignan'a yapıldı. Amaury ise bu teklifi kabul ederek Kıbrıs'ın yeni yöneticisi oldu.²⁹

²⁷ Furber, **a.g.e.**, s. 603; Bedevi, **a.g.e.**, s. 72; Halil Fikret Alasya, **Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'ta Türk Eserleri**, Ankara 1977, s. 32.

²⁸ Runciman, c. III, s. 73.

²⁹ Runciman, c. III, s. 73-74; Furber, **a.g.e.**, s. 603-604.

Sonuç

Kıbrıs Adası, sahip olduğu stratejik konumu nedeniyle tarihin her döneminde Doğu Akdeniz’de büyük bir cazibe merkezi olmuştur. Haçlı seferleri döneminde ise bu önemi daha belirgin bir hale gelmiştir. Çünkü Doğu Akdeniz kıyılarında tutunmaya çalışan haçlı devletlerinin önemli bir ikmal üssü olarak Kıbrıs’ı gördüklerini anlıyoruz. Daha Bizans hâkimiyetindeyken dahi Kıbrıs ile ilişkilerini iyi tutmaya gayret etmişlerdi.

Bizans’ın merkez bölgesi dışındaki hâkimiyet sahasındaki zafiyetleri karşısında gerek Kıbrıslılar gerekse de haçlılar, adanın imkânlarını kullanmaktan geri durmadılar. Kıbrıs’ın haçlılar tarafından ele geçirilmesi üçüncü haçlı seferine denk gelmesi tesadüf bir durum da değildir. İlk seferlerde İtalyan şehir devletlerinin rolü önemli de olsa üçüncü sefer ve sonrasındaki kadar önemli değildi. Özellikle haçlı seferlerinin Avrupa için artan maliyeti kara üzerinden gönderilecek ordular için çok pahalıya mal olmaktaydı. Diğer taraftan kara üzerinden ordunun Suriye’ye sevk edilmesi hem uzun zaman almaktaydı hem de Türkiye’de Selçuklu Türklerinin onları yıpratması veya tamamen yok etmesi olasılığı yüksek bir durumdu.

İtalyan şehir devletleri ise Akdeniz’de kurmuş oldukları denizler hâkimiyetini haçlı ordularını kullanarak doğu Akdeniz ticaretinde söz sahibi olmayı hedefliyorlardı. Bu nedenle haçlı ordularının lojistik malzemelerini ve askerlerini taşımak suretiyle Akdeniz ve Akdeniz havzasında ticarete tekellerine almak istediler. Bunda da kısa sürede başarılı oldular. Gerçekle alakası olamayacak şekilde haçlı seferleri döneminde Akdeniz ticaretinin zayıfladığını düşünmemeliyiz. Birçok engellemeye rağmen (özellikle papaların Müslümanlarla ticareti yasaklamaları ve buna uymayanları aforoz ettikleri çok defa bilinir) Akdeniz üzerindeki ticaret tüm canlılığı ile devam etmiştir. Türkiye Selçukluları ile Kıbrıs Haçlı Krallığı arasında yapılan ticaret antlaşmaları vardır.

Kıbrıs, özellikle İtalyan şehir devletleri vasıtasıyla deniz taşımacılığının canlandığı bir dönemde haçlılar tarafından ele geçirilmiştir. Bunda şüphesiz yukarıda bahsettiğimiz gerçeklerin payı büyüktür. Aslan Yürekli Richard’ın ada üzerindeki tasarrufu biraz kişisel de olsa Templier ve sonrasında Lusignanların hedefi bundan ziyade adanın sahip oldukları ile ilgilidir. Bu dönemde başlayan Haçlı hâkimiyeti yüzyıllar boyu adada devam etmiş ve özellikle Lusignan hanedanı Kıbrıs adasına tam anlamıyla hâkim olmayı başarmıştır.

Kaynakça

- ALASYA, Halit F., **Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'ta Türk Eserleri**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1977.
-, **Tarihte Kıbrıs**, Ankara, 1998.
- ALTAN, Ebru, "Templier ve Hospitalier Şövalye Tarikatlarının Kuruluşu", **Belleten**, C. LXVI, S. 245, Ankara 2002, s. 87-94.
- ASBRIDGE, Thomas, **Haçlı Seferleri**, (Çev. Ekin Duru), Say Yayınları, İstanbul 2014.
- BARBER, Malcolm, **Tapınak Şövalyelerinin Tarihi**, (Çev. Berna Ülner), Kabalıcı Yayınları, İstanbul 2006.
- BEDEVİ, Vergi, **Kıbrıs Tarihi**, Kıbrıs TTK, Lefkoşa 1966.
- EDBURY, P. W., **The Kingdom of Cyprus and the Crusades, 1191-1373**, Cambridge University Press, 1994.
- FURBER, Elizabeth C., "The Kingdom of Cyprus, 1191-1291", **A History of the Crusades**, ed. Kenneth M. Setton, Vol. VI, Madisson and Philadelphia, 1955-89, II, s. 599-629.
- GREGORY ABÛ'L-FARAC, **Abû'l Farac Tarihi**, C. II (Çev.: Ö. Rıza Doğrul), , TTK, Ankara 1987.
- HİLL, George, **A History of Cyprus**, Vol. I-II, Cambridge University Press 1940-1948.
- İBNÜ'L-ESÎR, **el-Kâmil fi't-Târih**, C. XII, (Çev.: Ahmet Ağırakça; Abdülkerim Özeydin), Bahar Yayınları, İstanbul 1985-7.
- KYRİSS, Costas, "Yedinci Yüzyılın Ortasından Onuncu Yüzyılın Ortasına Kadar Kıbrıs'ta Arap-Bizans İlişkileri", (Çev.: Seyhun ŞAHİN), **Ortaçağ Tarihi ve Medeniyetine Dair Çeviriler**, C. I, Ankara 2015, s. 321-353.
- LEONTİOS Makharias, **Recital Concerning the Sweet Land of Cyprus entitled "Chronicle"**, (Çev. Richard M. Dawkins), I, Oxford 1932.
- OSTROGORSKY, Georg, **Bizans Devleti Tarihi**, (Çev.: Fikret Işıltan), TTK, Ankara 2015.
- READ, Piers Paul, **Tapınak Şövalyeleri**, (Çev.: Sultan Gül Erdem), Dost Kitabevi, Ankara 2003.
- RUNCİMAN, Steven, **Haçlı Seferleri Tarihi**, (Çev.: Fikret Işıltan), C. III, TTK, Ankara 2008.

- SÜRYANİ MİKHAİL, **Süryani Patrik Mikhail Vekâyinâmesi**, (Çev.: Hrant D. Andreasyan), TTK Basılmamış Tercüme Eserler, Ankara 1944.
- ŞAHİN, Seyhun, **Sicilya'da Normanlar ve Müslümanlar**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2016.
- USTA, Aydın, **Müslüman-Haçlı Siyasî İttifakları Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri**, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2008.
- VASİLİEV, A. Alexander, **Bizans İmparatorluğu Tarihi**, (Çev.: Tevebil Alkaç), Alfa Yayıncılık, İstanbul 2016.
- WILLIAM OF TYRE, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, Terc. E. A. Babcock, A. C. Krey, Vol. II, Newyork 1943.